

VJEROUČITELJ I NOVA EVANGELIZACIJA

ŽIVKO KUSTIĆ*

Primljeno 5/94
UDK268
266
371.124:2

Sadržaj

Suvremena nemoć naviještanja • Vjeronauk koji ne umnaža crkvenost • Evangelizacija i narodna baština • Regionalna uvjetovanost vjeronauka • Duhovna obnova i dvostruki moral • Inkulturacija uvoznoga vjeronauka • Između nostalgije i iskorjenjenja • Uvjerljivost u svakodnevici • Zbunjenim "ovcima doma Izraelova" • Biblija u našoj katehizaciji • Zar ima Crkve bez Niceje? • Biblijsko-personalistički doprinos Ivana Pavla II. • Trojstveni i utjelovljenski vjeronauk • Služenje ljudskim i narodnim pravima • Povijest u svjetlu biblijske Objave • Liturgija kao sredstvo naviještanja • Ustuk otpadu krizmanika • Iskustva pučkih misija • Zaključak

Govor o vjeroučitelju i novoj evangelizaciji mogao bi biti i vrlo dokumentiran, mogao bi biti plod načitanosti. Jer, o re-evangelizaciji je u svijetu već mnogo knjiga i članaka napisano. No brzo bismo ustanovili da su u svim tim djelima postavljena aktualna pitanja na koja još nitko nema cijela odgovora. Mjesto pred literaturom nalazimo se pred fenomenom da suvremeni svijet nije kristijaniziran ni u zemljama starih kršćanskih civilizacija. Kršćanstvo kao crkveno i redovito sakramentalno događanje pretežno je ograničeno na manjinu pučanstva.

• Suvremena nemoć naviještanja

Sakramentalizacija iz koje nije slijedilo istinsko ucrkljenje donedavno je u zemljama koje se uvjetno zovu kršćanskima uistinu dovela do toga da su gotovo svi bili upisani u crkvene knjige kao kršteni, ali nije dovela niti dovodi do toga da se barem mnogi od tih ponašaju kao obraćeni. Kako u kojoj zemlji slabe odnosi državne i

crkvene vlasti i kako se rastaču veze starih tradicija, tako je i te masovne sakramentalizacije sve manje. Broj nekrštenih u europskim zemljama sve je veći, kao da nezaustavljivo teži da bude većina. Crkva koja je u tim sredinama od davnine oblikovana i ustrojena kao neodvojivi sastojak civilizacije i kulture - sa svojim bogoštovnim zgradama, umjetninama, školama i sveučilištima, bolnicama i sirotištima, sredstvima javnog priopćavanja, župama i biskupijama, svećenicima, redovnicima i redovnicama - jednostavno nije kadra djelotvorno navijestiti Evanđelje onima koji već nisu u takvu njezinu ustrojstvu. Njezin glas, i ondje gdje ga prenose razna i brojna glasila, ne djeluje uvjerljivo, čak ni uznemirujuće, kao da nije vjerodostojan. Ljudi od svećenika čuju ono što upravo drže da će on reći, da on baš tako mora govoriti, ali da to njima nije životno važno. Od toga izvora oni redovito ne traže niti očekuju rješenja svojih životnih pitanja.

* Informativna katolička agencija (IKA), Kaptol 4, 41000 Zagreb

Brojne pohvalne inicijative za intenzifikaciju poznatih i obnovljenih crkvenih djelatnosti pojačavaju životnost u postojećim zajednicama, ali značajno ne mijenjaju statističke odnose. U europskim zemljama, i uopće u zemljama europske civilizacije, sve je manje svećenika i sve se više župa zatvara, čak je sve više onih koji i formalno istupaju iz Crkve. Međuljudski odnosi upravljaju se potrošačkim i hedonističkim mentalitetom; državni zakoni, osobito glede pobačaja i rastave braka, sve manje se obaziru na crkvena stajališta. Od Crkve se javno očekuje da se s time pomiri, da se u to ne miješa.

• Vjeronauk koji ne umnaža crkvenost

Katolički ili uopće kršćanski vjeronauk u školama, gdje god ga ima odavno ili odnedavno, uglavnom ne umnaža crkvenost. Ako je predmet fakultativan ili izborni, što je razred viši to je postotak vjeroučenika manji. Ako se misa održava u školskim prostorijama, odnosno ako vjeroučitelj izravno kontrolira tko dolazi a tko ne dolazi na misu, vjeroučenici se većinom nađu na misi. Nema li te povezanosti i te izravne kontrole, broj onih koji dolaze na misu redovito je manji i sve manji od broja onih koji su se upisali na vjeronauk. Ni najvjestiji školski vjeronauk ne oduševljava za sudjelovanje u liturgiji niti mlade na to uspješno privikava.

Ti pokazatelji koji su odavno registrirani u europskim zemljama, mogu se već registrirati i u našoj zemlji.

Naša je specifičnost što nemamo dovoljno kvalificiranih vjeroučitelja, pa možemo pokušati i time tumačiti stanovite neuspjeh. Oni u europskim zemljama gdje ima mnogo školovanih vjeroučitelja, ne samo svećenika i časnih sestara, nego i đakona i laika, ne mogu se time tješiti.

Tko je imao prilike u europskim zemljama upoznavati mlade koji su prošli višegodišnji katolički školski vjeronauk, mogao se uvjeriti da taj vjeronauk najčešće proizvodi ljude koji Crkvu ne odbacuju, koji su joj osjećajno skloni, ali koji njezine zakone ne shvaćaju doslovno, redovito ne

misle da ona može nešto narediti ili zabraniti kao smrtni grijeh; o katoličkim dogmama, odnosno vjerskim istinama ili jedva nešto određenije znaju ili ih to uopće ne zanima; u životnoj su praksi permisivni, prema drugim vjeroispovijestima irenistički raspoloženi. Teško je među tim ljudima, makar imali iza sebe i više od desetljeća školskog vjeronauka, naći nekoga koji bi znao razlikovati što je sigurna katolička vjerska istina a što samo opće mnijenje ili pobožno mišljenje. U dogmi nejasnoća, u moralu nesigurnost, u općem životnom stavu bezdogmatska kršćanska humanost.

Ako školski vjeronauk velikim dijelom, ili čak većinom, rađa takvim plodovima, je li to ono što i mi očekujemo od našega školskog vjeronauka? Na čemu temeljimo nadu da će kod nas rezultati biti bitno drugačiji i doista bolji nego u gotovo svim drugim zemljama?

Razumije se da ovo pitanje ne uključuje tvrdnju da bismo bez ikakva vjeronauka postizali bolje rezultate.

Naše se pitanje usmjerava novom naviještanju Evanđelja, reevangelizaciji. Trebalo bi doista pomno istražiti nije li vjeronauk što ga upravo i u škole uvodimo nastavak i produbljivanje onog našeg djelovanja koje je prethodilo reevangelizaciji, koje se pokazuje neuspješnim do te mjere da sva Crkva upravo osjeća potrebu za novim i drugačijim naviještanjem Evanđelja. Ne drugačijim Evanđeljem, nego drugačijim naviještanjem. Znači li to i drugačijim vjeronaukom? Kakvim?

• Evangelizacija i narodna baština

U našoj se domovini istodobno s nagovještajima reevangelizacije počelo govoriti o duhovnoj obnovi. Upravo duhovnoj obnovi u Hrvatskoj ili duhovnoj obnovi Hrvatske. Neizbježno je pitanje o svezi te duhovne obnove s novim naviještanjem Evanđelja. Je li duhovna obnova u Hrvatskoj samo reevangelizacija na naš način i u našim uvjetima, ili nešto drugo? Ako je nešto drugo, ide li to u prilog reevangelizaciji ili je, možda, čak priječi ili barem otežava?

Potreba za usporedbom nove evangelizacije i duhovne obnove navodi nas na uočavanje razlika vjere, odnosno vjerske pripadnosti u dva doista različita oblika na ovim našim prostorima. *Kršćanstvo se može pojavljivati kao poziv i zadatak osobnoga obraćenja ili kao oznaka nacionalnog i plemenskog identiteta.* Ta dva svojstva ili pojavna i djelatna oblika kršćanstva mogu se i zajedno ostvarivati, kršćanstvo može u nekoj sredini biti i jedno i drugo. Najčešće se i ne pojavljuje u jednom ili drugom čistom obliku, ali redovito prevladava jedna od tih sastojnica. Kad bi ostala samo prva sastojnica, kršćanstvo bi bilo sasvim neinkarnirano, ne bi bilo inkulturirano, ne bi moglo biti čimbenik narodne povijesti i sudbine. Bilo bi sasvim osobno događanje. I zajednice takvih vjernika ne bi bile označene nacionalnim osobinama, ne bi bile utjelovljenje kršćanstva baš u taj određeni narod, baš u njegovu kulturu. Tako "čisto kršćanstvo" ne priliči Katoličkoj crkvi, ono je svojstvenije raznim sektama.

Prevlada li pak u konkretnoj crkvenosti druga od spomenutih sastojnica, pojavi li se kršćanstvo čak u čistom stanju oznake nacionalnog ili plemenskog identiteta, ono više i nije kršćanstvo nego *plemenska ili nacionalna religija* bez obraćenjske osobne protege, što znači bez prave veze s Isusom Kristom. U takvim slučajevima imamo ljude koji se ni za što ne bi odrekli vjerske pripadnosti, koji su spremni za tu vjersku pripadnost i poginuti, ali ih ona ne čini otvorenima za druge ljude, nego ih odvaja od drugih, zatvara u okvire plemena ili naroda, pomaže im da druge smatraju manje ljudima, da ih preziru ili čak mrze zato što su drugačiji.

Premda spomenute oznake mogu biti više ili manje izražene, što se razlikuje od slučaja do slučaja, od sredine do sredine, od naroda do naroda, u tako shvaćenoj religioznosti čovjek pripada određenoj vjerskoj zajednici zato što se rodio i što raste u sredini koja je njome određena, a ne zato što bi to, makar i naknadno, bio plod njegova osobnoga izbora. On zapravo i ne može birati jer to onda i nije izbor između vjero-

vanja i nevjerovanja nego između prihvaćanja ili neprihvatanja vlastitoga ljudskog identiteta. U toj religioznosti glavna je krepost vjernost dotičnoj ljudskoj zajednici shvaćenoj više plemenski nego nacionalno. Otpad od vjere tu onda poprima oznake nacionalne i čak političke izdaje, čovjek koji se javno odrekne vjere odriče se zapravo svoga ljudskoga obraza.

U sredinama gdje vjerska pripadnost ima te oznake redovito je, ali samo naoko lakše evangelizirati i katehizirati, te se plodovi vjeronaučnih napora brzo i čvrsto pokazuju. Ali vjeroučitelj mora ostati pozoran koje se zapravo vrijednosti time potvrđuju.

• Regionalna uvjetovanost vjeronauka

Na nevelikom ali sociološki vrlo raznolikom prostoru naše hrvatske domovine, kako u Republici Hrvatskoj tako i u Republici Bosni i Hercegovini, vjeroučitelj doista mora biti vrlo pozoran na spomenute oznake pojavne religioznosti, ne može si priuštiti da ih ne bi razlikovao. Jer, jednaki - jednako stručni i jednako zauzeti - vjeronauk urodit će sasvim drugačijim plodovima u panonskom, dinarskom ili primorskom području. Drugačije će uspjeti u Zagrebu, drugačije u Splitu, uspjech će biti još različitiji u Šibeniku, sasvim drugačiji u Rijeci ili Puli ili pak u Mostaru.

Ne računati s tim razlikama značilo bi zapravo unaprijed se odreći navjestiteljske ozbiljnosti. Primjenjivati u svim tim sredinama iste vjeronaučne planove, programe, metode i udžbenike, značilo bi grubo navlačiti činjenice na Prokrustovu postelju naučenih teorija. Odreći se pak jedinstvenoga, odnosno stručnosustavnoga i koherentnoga vjeronaučnog djelovanja na cijelom domovinskom prostoru značilo bi zanijekati osnovnu jedinstvenost Katoličke crkve u hrvatskom narodu, čak i samu jedinstvenost hrvatskoga naroda i hrvatske kulture. Očito je, dakle, da se na tako osjetljivu prostoru vjeronauk nalazi pred nezaobilaznim i vrlo osjetljivim zadacima s kojima se ne samo kateheta nego i svaki vjeroučitelj mora najozbiljnije suočiti.

• Duhovna obnova i dvostruki moral

Nezaobilazna je i duhovna obnova Hrvatske. No taj izraz zaista se različito shvaća u različitim domovinskim sredinama i prostorima. Dogodilo se da potrebu duhovne obnove glasnije i sustavnije ili barem učestalije ističu djelatnici kojima je vjerska pripadnost više oznaka ljudskog i nacionalnog identiteta. Ta bi obnova imala *utvrditi poznate stare duhovne vrijednosti, poznata mjerila ljudske časti i poštenja, ljudskoga obraza i poslovnoga morala*. U tu bi svrhu trebala obnoviti i one oznake kojima je javni život nekoć bio označen zbog toga što je bio prožet onim i onakvim poimanjem religioznosti. Takva duhovna obnova može postati izrazom nostalgije za prošlošću koja je navodno bila mnogo čestitija, kad su ljudi navodno bili mnogo pošteniji. To unuci idealiziraju djedove i zapravo na duhovno-kulturalnom području kao da bi htjeli vrijeme vratiti unazad. Kako su pak na ekonomskom i političkom području ti isti ljudi ipak više ili manje ukorak s vremenom, duhovna obnova o kojoj govore i za koju se zalažu teško se može dogoditi kao posljedica kristovskoga i duhovskoga obraćenja suvremenog društva u njegovim sadašnjim oblicima i izrazima. Tu se odmah otvara silna *opasnost dvostrukoga morala - jednoga na poslovno-političkom, a drugoga na religijskom i bontonskom području*. Vjeroučitelj tu mora biti nadasve pozoran, ali nipošto ne smije prezirati ni potcjenjivati napore onih ljudi koji iz takve svoje društvene i nacionalne svijesti žele i potiču duhovnu obnovu.

Riječ je upravo o tome da takva duhovna obnova unaprijed ne osujeti reevangelizaciju, a i o tome da suvremena evangelizacija koja bi išla ukorak s europskim i svjetskim katoličkim usmjerenjima ne osujeti duhovnu obnovu u njezinim sasvim konkretnim pothvatima na našem tlu. Jer *reevangelizacija mora biti povezana i uskladena s inkulturacijom*, što znači da u svakoj konkretnoj sredini obnovljeno kršćanstvo mora postati duhovnim izrazom baš te sredine. Kršćanstvo je, naime, bitno utjelovljenska religija te se inkarnacija koja

se jednom dogodila u Nazaretu i po kojoj se Krist pojavio kao čovjek Židov, mora na razini njegova Otajstvenoga Tijela uvijek iznova događati u svakom narodu i svakoj kulturi, da bi se Krist-Crkva pojavljivao ne kao stranac nego kao pripadnik baš toga naroda i baš te kulture. To i jest smisao i zadatak inkulturacije i baš zbog toga je u tijeku povijesnih promjena neizbježna reevangelizacija, ponovno naviještanje Evanđelja za ponovno utjelovljensko događanje Crkve u novim odnosno bitno promijenjenim okolnostima.

• Inkulturacija uvoznoga vjeronauka

Iz svega toga očito slijedi da se katekizmi kao priručnici za neposredno navjeshiteljsko i vjeronaučno djelovanje u određenoj nacionalno-kulturalnoj sredini ne mogu prepisivati. Ili prenositi pukim prevođenjem takvih priručnika iz drugih sredina. Niti stručnjak, kako katehitičar tako ni katehist, može u jednoj sredini biti naobražen, odgojen i školovan, da bi u drugoj sredini djelovao. Za taj mu prijelaz ne može dostajati ni savršeno poznavanje jezika nove sredine, odnosno sredine u kojoj djeluje. Znanstvenim aparatom što ga je zacijelo stekao u sredini u kojoj se oblikovao, on ponajprije mora vrlo pomno i vrlo odgovorno proučiti sve relevantne značajke sredine u kojoj će djelovati. Katehitičar mora baš kao znanstvenik stručno proučiti kulturu i kulturalne inačice, osnovne pojmove, predodžbe i doživljavanja kako religijska tako i magijska i praznovjerna na tom području. Mora poznavati povijest naroda u kome djeluje ne samo kako je ona zapisana u znanstvenim djelima ili školskim knjigama, nego možda još više kako ta povijest odjekuje u narodnim pjesmama i nacionalnim mitovima ne samo cijeloga naroda nego pojedinih njegovih pokrajina i društvenih slojeva. Samo takvo vrlo stručno i vrlo odgovorno proučavanje, kako na razini znanstvenog istraživanja, tako i na razini življene prakse, očuvat će katehitičara, a po njemu i katehete koji će se oblikovati njegovim teorijama i služiti njegovim priručnicima, od podlijeganja

lažnim vrijednostima, mitovima koji su s kršćanstvom nespojivi, ali također od makar i nehوتيčnog površnog obezvređivanja vrlo važnih sastojnica dotične nacionalne kulture i civilizacije kojih možda nema u sredini u kojoj se ili iz koje se obrazovao.

• Između nostalgije i iskorjenjenja

Razumije se da svijest i podsvijest ljudi kojima se navjestitelj i vjeroučitelj obraća, nije određena samo spomenutim sastojcima nacionalne i kulturne baštine nego i suvremenim utjecajima osobito sredstava javnog priopćavanja, televizije, radija, tiska, te škole i zabavne literature na svim razinama. Ti su utjecaji redovito mnogo manje vlastiti pojedinom narodu ili kraju, a mnogo više sadrže međunarodne sadržaje suvremene globalne ili sve globalnije površne ali nametljive potrošačke i hedonističke civilizacije. Nije lako razlučiti što je u individualnoj i zajedničarskoj svijesti onih kojima se vjeroučitelj obraća plod tih novih nediferenciranih utjecaja, a što baština najvlastitija baš tome narodu i plemenu, koliko je pojedini katehizand po novim utjecajima kozmopolit, a koliko izdanak djedova i pradjedova. No, svi su ti utjecaji u njemu i stvarni i važni, te se ništa od toga ne smije zanemariti ni podcijeniti.

Bude li se vjeroučitelj svojim navještajem i poukom više obraćao onome što je u vjeroučeniku djedovsko i pradjedovsko, morat će najprije te sastojnice bića dobro poznavati, ali će ipak dolaziti u napast nostalgичnog vraćanja u prošlost i većeg ili manjeg izoliranja od suvremenih usmjerenja, te čak i u napast da ljude zaštiti od neizbježnih novosti i promjena. Kad takvoj napasti podlegne revni duhovni dobronamjernik, javljaju se prelijepe ali kratkotrajne oaze dobre stare religioznosti, rezervati prošlosti koja je i te kako vrijedna poštovanja i za kojom se čak može žaliti, ali iz koje ljudi moraju odlaziti u sasvim drugačije okolnosti u kojima će se najčešće zbnjivati i gubiti.

Dogodi li se pak da vjeroučitelj mnogo više ili isključivo računa s onim što je u

ljudima novo, masmedijsko i kozmopolit-sko, izgledat će mu da se lako služi prevedenim priručnicima i obrazovno-odgojnim modelima iz drugih sredina, ali njegovi vjeroučenici ostat će bez korijenja i sokova vlastitoga kulturalno-religijskoga tla, kao vjernici neće biti u dovoljnoj mjeri ljudi svoje zemlje i svoga naroda, neće imati pravoga razumijevanja za težnje svoga naroda, dolaziti će u napast da sve to omalovažavaju - postajat će u vlastitoj sredini bezlični mirotvorci i humanisti u koje se narod neće ni moći ni smjeti pouzdati.

• Uvjerljivost u svakodnevicu

Kad se pitanja pred kojima se nalazimo tako barem naznače, i katehitičar i katehet mogli bi se osjetiti zakočenima. Mogli bi povjerovati da naviještanje Evanđelja smije biti jedino plod vrlo dubokog i pažljivo razlučnog studija. Kristov vjernik bez takvih visokih kvalifikacija ne bi ni mogao ni smio navještajem vjere obdarivati ljude među kojima živi. Očito bi takav zaključak bio kriv i opasan, sasvim neprihvatljiv.

Vjernik koji živi u određenoj sredini, u određenoj ljudskoj okolini, redovito pripada toj sredini, s njom živi i na njezin način doživljava. Ukoliko je čovjek svoga vremena i svoga naroda, svoje obitelji i svoga kraja, on je već stvarno utjelovljenje vjere baš u tu sredinu. On je, da tako kažemo, već *dogođena inkulturacija kršćanstva* i stoga bi trebao biti neposredno sposoban za re-evangelizaciju baš te određene sredine. Jedina je - ali prevažna i doista nezaobilazna - pretpostavka da je vjernik iskren i da je kao čovjek normalan. Takav vjernik nema potrebe u činu naviještanja Evanđelja i izlaganja kršćanskoga nauka iskakati iz svakodnevice na neku knjišku razinu. Kad on govori o svojoj vjeri i kad tu svoju vjeru djelom svjedoči, onda to neće biti izvještajna poza, nego jednako uvjerljivo i jednako neposredno kao i sve drugo što govori i radi. Takva *normalnost i neposrednost u naviještanju vjere djeluju nadasve uvjerljivo*. Tko god toga čovjeka ozbiljno shvaća u poslovnim, obiteljskim i prijateljskim odnosima, jednako će ga ozbiljno shvatiti i

kao vjernika. Nevolja počinje kad vjernik koji želi o svojoj vjeri drugome govoriti ni sam ne doživljava tu vjeru kao nadahnuće i izraz vlastite svakodnevice, te se ne usudi govoriti o vjeri onako jednostavno i neupitno kao što govori o poslu, ljubavi, športu, politici. Takvoga će vjernika, čim pokuša nekome svoju vjeru prenositi, drugi doživjeti kao dvojnju osobu, čut će kako iz njega progovara ili neki od njegovih religioznih predaka ili koja ličnost iz njegove vjerske literature. Po tome će i poruka vjere biti konzervativna ili suvremena, ali u oba slučaja neuvjerljiva i nedjelotvorna.

• Zbunjenim “ovcama doma Izraelova”

Takav dojam ostavljaju, nažalost, i mnogi od onih vjernika koji zaista iskreno vjeruju i po vjeri žive, ali nisu naučili tu svoju vjerničku stvarnost misliti u suvremenim katoličkim pojmovima i izražavati suvremenim katoličkim izrazima. Razlog je tome vrlo jednostavan: Ti suvremeni a doista katolički pojmovi i odgovarajući izrazi nisu još ni dovoljno pronađeni, niti su se proširili u vjeronaučnu i propovjedničku praksu. Ono što se nalazi u mnogim suvremenim knjigama, ponajviše na stranim jezicima, više je izraz napetosti traženja, često i zabunâ, nego razumljiv i za prosječna čovjeka prihvatljiv sustav kojim bi se mogao služiti u svakodnevici.

Zato je zadaća katehete, a za njima i kateheta, što je prije moguće uspostaviti barem najnužniji sustav pojmova i riječi za neizbježnu reevangelizaciju suvremenoga svijeta. To što trebaju činiti katehete i kateheti zapravo je izravno reevangelizacija Crkve da bi sva Crkva postala sposobnom reevangelizirati suvremeni svijet. U tom razdoblju naše reevangelizacije naši se crkveni djelatnici moraju ponašati poput Isusa koji je u svoje doba rekao da je poslan samo k izgubljenim ovcama doma Izraelova. Prerečeno za naš slučaj to znači da su katehete i kateheti poslani zbunjenim vjernim sinovima i kćerima Crkve, onima koji svoju vjeru vole i žive, ali je nisu kadri riječima svjedočiti tako da bi ih drugi ozbiljno shvaćali.

• Biblija u našoj katehizaciji

U razdoblju nakon Drugoga vatikanskog koncila u našoj su domovinskoj Crkvi izvršeni znatni naponi u tom smjeru. Brojna izdanja Svetoga pisma naglo su unijela Bibliju u mnoge kuće. U crkvama se dnevno čitaju određeni biblijski ulomci, po tri čitanja uz mnoge mise i druge službe. Među razmjerno brojnim katekizmima i vjeronaučnim priručnicima koji su se tih desetljeća pojavili u našoj crkvenoj javnosti i vjeronaučnoj praksi ima i takvih koji sadrže velike ulomke svetopisamskih tekstova. Ali, naš prosječni vjernik nije od svega toga ni približno dobio sposobnost osobnog snalaženja u Svetome pismu, plodnog, praktičnog i sigurnog upotrebljavanja Pisma za rješavanje vlastitih pitanja i za svjedočenje vjere drugima. To nije postalo katolička praksa. Vjernik koji se samostalno zaputi tim putem, i među svojim djeluje kao sektaš, neki novovjerac. Ni propovjednici se još ne usuđuju kratko i jasno, ali životno i doista primjenjivo tumačiti misne ulomke Pisma.

Ukoliko je u pisanje i propovijedanje prodrila suvremena egzegeza, dogodi se da ni propovjednik ni slušatelj “od drveća ne vide šume”, da i sebe i vjernike zbunjuju iznošenjem stručnih inačica glede postanka pojedinog dijela svetopisamskog teksta i različitih mogućnosti njegova značenja. Tako je upravo o ovogodišnjem Uzašašću jedan od dobronamjernih komentatora u visokotiražnim dnevnim novinama u svega dvadesetak redaka više istaknuo kako se evanđelisti ne slažu je li se Uzašašće dogodilo četrdeset dana nakon Uskrsnuća ili na sâm uskrsni dna, nego što bi potražio i istaknuo značenje i poruku toga navještaja za suvremeni život čovjeka pojedinca, Crkve i svijeta.

Taj dojam da se “od drveća ne vidi šuma” ostavljaju i neki od katekizama u kojima se prenose veliki biblijski ulomci da ih mladi izravno čitaju i usvajaju, tim se ulomcima i odgovarajućim biblijskim likovima određuju cijela katekizamska poglavlja, ali se vjeroučenika ne osamostaljuje za čitanje Biblije, ne uvodi ga se u sigurnost koju, u

zajedništvu Crkve, mora na tom području imati vjernik koji zna da je primio Duha Svetoga.

• Zar ima Crkve bez Niceje?

Dok tako Biblija odnosno biblijski ulomci ostaju neasimilirana građa za potkrepljivanje dijelova katekizamske i propovjedničke pouke, u mnogim se katekizimima i propovjedima suvremenost i životnost traže na drugim putovima, uglavnom psihološkim i pedagoškim.

Najmanje je u svemu tome crkvene tradicije, Svete Predaje i Učiteljstva. Kao da nam je izvor vjere doista samo Sveto pismo, kao da se nije ispunilo Isusovo obećanje da će nas "Duh Sveti uvoditi u svu istinu". Tako danas vjeroučenici uglavnom ne saznaju ni za Prvi opći crkveni sabor, za koncil u Niceji godine 325. gdje je doista rođena suvremena europska misao, gdje je objavljeno znanje o Bogu kreativno odredilo poimanje čovjeka kao slobodne osobe u bitnim odnosima s drugim ljudima. Nicejski pojmovi osobe i naravi uporno se izostavljaju u našim katekizamskim izlaganjima o čovjeku, čak i o Bogočovjeku. Koji od naših vjeroučenika, barem pred krizmu, zna reći da je Bog po naravi jedan a troj u osobama, i da je Krist jedna osoba koja ima dvije naravi? Mjesto toga troše se mnoge riječi za ovakvo ili onakvo izražavanje o Bogočovjeku, iz čega vjeroučenik doista ništa jasno ne sazna.

Kad bi se barem brojni koji tako postupaju usudili jasno reći da to doista rade i zašto tako rade! Onda bi trebali zauvijek ukinuti moljenje nicejsko-carigradskog *Vjerovanja*. Ovako se događa prikrivanje, preklapanje raznorodnih utjecaja i sve veća zabuna.

Ne ističem baš ovu pojedinost zato da bih pokrenuo kristološke i trojstvene rasprave, nego da bih podsjetio kakao baš iz toga dijela kršćanske baštine proizlazi do sada najjasniji, najsigurniji i najprimjenjiviji navjestiteljski govor. Ivan Pavao II, koji tako uporno ističe potrebu reevangelizacije uoči trećeg tisućljeća kršćanstva, jednako uporno ponavlja sržne izraze biblijsko-

nicejske antropologije kao najprikladniji govor za početno naviještanje vjere suvremenu čovjeku. Tom antropologijom prožete su sve njegove enciklike, osobito najnovije "Pismo obiteljima" u Godini obitelji 1994.

• Biblijsko-personalistički doprinos Ivana Pavla II.

Ovakav pristup može među stručnjacima koji do sebe drže izazvati poznatu primjedbu da se teologija ne gradi na papinim enciklikama. Osobito ne na Wojtylinim - dodali bi neki. Ali ovdje i nije riječ o izgradnji ili pregradnji teološkog sustava, nego o vjeronauku i propovjedanju, čemu - naravno - treba biti namijenjen i teološki sustav.

Što god netko mislio o enciklikama, pobudnicama i pismima Ivana Pavla II, nitko još nije pružio sržnijih i primjenjivijih izraza za suvremeno naviještanje vjere. Uostalom, to što on na tom području najviše ističe, izravno uzima iz dokumenata Drugoga vatikanskog koncila, koji je ipak održan uz izravnu asistenciju Duha Svetoga. To se pak izravno oslanja na prva poglavlja Knjige Postanka i na izričaje Prvog općeg sabora u Niceji. To se, napokon, pronalazi i slaže s personalizmom kao doista suvremenim sustavom i načinom mišljenja o čovjeku i svijetu. Višegodišnje pak propovjedničko, osobito misionarsko iskustvo može posvjedočiti da ljudi svih dobi i svih stupnjeva naobrazbe u svim krajevima naše domovine i širom svijeta izravno razumiju i radosno prihvaćaju takvo *biblijsko-nicejsko-personalističko naviještanje*.

• Trojstveni i utjelovljenjski vjeronauk

Kako nije moguće ni prikladno u okviru ovoga napisa izlagati cjelinu toga pristupa, napomenimo samo da je riječ o onom izrazu iz koncilske konstitucije *Gaudium et spes* gdje se ističe da je *čovjek na zemlji jedino biće koje je Bog htio radi njega samoga*, da je čovjek poput Boga u stanovitom smislu svoj vlastiti cilj, da ni Bogu čovjek nije sredstvo nego samo cilj, te da je srž ljudske i kršćanske etike da nitko nikada ni iz kakva

razloga ne smije čovjeka upotrijebiti kao sredstvo. I da se čovjek kao Bogu slično osobno biće može ostvarivati isključivo u međuosobnim odnosima koji - poput onih u Trojstvu - smiju biti samo darovni, darivanja i na dar primanje te uzdarje, što znači ljubav. Već od prvih poslanica Ivana Pavla II. ponuđena je vjeronaučnoj i propovjedničkoj praksi biblijska "definicija" čovjeka kao bića koje je poput Boga kadro *iz ljubavi stvarati da druge usreći*. Stvaralački rad iz ljubavi sažimlje se onda u euharistijske znakove kruha i vina koji neposredno znače rad i radost, odnosno rad i ljubav. Čovjek se prema tome ostvaruje u radu i ljubavi. Radom stječe gospodstvo nad prirodom, ljubavlju izgrađuje odnose u zajednici. Tako se na ovome svijetu zauzima za obnovu Božjega nauma o čovjeku koji je izražen slikom o Edenu; tako priprema ostvarenje vječnoga nauma u Eshatonu. To je u povijesti moguće, jer je Bog u Kristu preuzeo odgovornost za čovjeka, u stanovitom smislu za svakoga čovjeka, jer je *Krist mjera čovjeka, a čovjek put Crkve*. A Kristu se priključuje svaki čovjek koji odluči živjeti na njegov način, koji zauzme stav ljubavi kao svoje osnovno opredjeljenje.

Već iz ovako sasvim kratkog i zacijelo ne samo sažetog nego i nepotpunog prikaza očito je da su srcu novog navjestiteljskog govora objavljene istine o Trojstvu i Utjelovljenju. O tome ne bi smjelo biti nikakve sumnje ni oklijevanja. Ako takve sumnje i oklijevanja postoje, ne smije ih se prešućivati ni odgovarajuća pitanja zaobilaziti, što bi se reklo "gurati pod tepih", nego ih valja javno raspraviti na razini cijele naše crkvenosti. Ne da se utvrdi tko je više ili manje pravovjieran, nego da se iskreno dogovorimo kako iznova navijestiti Evanđelje suvremenom svijetu.

• Služenje ljudskim i narodnim pravima

Kao što reevangelizacija, o kojoj pokušavamo govoriti, vodi na spomenute misli i usmjerenja koja izvire iz Biblije, crkvene Predaje, osobito Nicejskog i Drugoga vatikanskog koncila te suvremenog personalizma, tako i neizbježna inkulturaci-

ja vodi na odnos evangelizacije i katehizacije s nacionalnim i kulturalnim identitetom. Nemoguće je naviještati Evanđelje bez nastojanja inkulturacije kršćanstva u sasvim određene ljude određenoga naroda i određene kulturne baštine. Zna se da je kršćanstvo, osobito po svom katolištvu, vjera namijenjena svim ljudima, univerzalna. Ali možda nije svakome razvidno da to niti može niti smije voditi u kozmopolitizam. Ono što je općeljudsko ostvaruje se isključivo u čovjeku i ljudskoj zajednici na jedinstven i neponovljiv način u sklopu identiteta baš te određene osobe i baš te određene zajednice. Stoga ni naviještanje jedne te iste Kristove vjere, makar i na naj-suvremeniji način, ne može biti upravljeno čovjeku uopće, jer takav čovjek ne postoji. Postoji samo čovjek određen svojim osobnim imenom i svojom pripadnošću određenoj obitelji, određenom narodu, određenoj kulturi i određenoj religijskoj baštini. Poruka koja ne računa s tim određenostima je pismo bez adrese koje ne može biti primljeno. Zato vjeroučitelj, kao i svaki navjestitelj vjere i svaki propovjednik, mora poznavati i cijiniti konkretne osobe onih kojima se obraća.

Spomenuti neizbježni odnos evangelizacije i nacionalnog identiteta ne uspostavlja se u prvom redu radi toga da dotična sredina prihvati vjeru i da u njoj izraste Crkva, nego ponajprije i najizravnije *radi potvrđivanja i čuvanja osnovnog ljudskog dostojanstva, ljudskih prava i sloboda*. Danas je već sasvim očito i prihvaćeno da među osnovna ljudska prava pripada i njegovo pravo na određeni nacionalni i kulturalni identitet, što znači da gaženje, njezanje i ugrožavanje toga identiteta znači gaženje osnovnih ljudskih prava. Tek kad Crkva - vršeći svoje poslanje zauzimanja za čovjeka - tako služi i određenom narodu, moguće je i željeti i ostvarivati inkulturaciju kršćanstva u taj narod i njegovu kulturu. Tako se onda događa jedno te isto, ali spomenutim usmjerenjima različito zauzimanje Crkve za nacionalni i kulturalni identitet, za sva ljudska i narodna prava na određenom prostoru. Za vjeroučitelja je važno ono usmjerenje toga događanja koje

mu omogućuje da njegova poruka ima adresa.

• Povijest u svjetlu biblijske Objave

Na tom području inkulturacije bez koje nema reevangelizacije, Katolička crkva u hrvatskom narodu stekla je znatna, vrlo promišljena sustavna i uspješna iskustva. Da ne spominjemo višestoljetno služenje Crkve hrvatskome narodu, istaknimo samo veliki pothvat slavljenja *“Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata”* velikom devetnicom od 1975. do 1984. godine. Tu je Crkva obnavljajući uspomene vlastite povijesti i povijesti hrvatskoga naroda najizravnije utvrđivala hrvatski *nacionalni ponos*, koji je osobito u to doba bio važan za očuvanje narodnoga jedinstva, svijesti i nade. No istodobno je cijeli taj višegodišnji pothvat praćen nizom vjeronaučnih pothvata, među kojima su na prvom mjestu vjeronaučne olimpijade u organizaciji *“Maloga koncila”*, a zatim i Hrvatskog naddušobrižničkog uređa u Njemačkoj, odnosno frankfurtske *“Žive zajednice”*. Deseci i deseci tisuća hrvatske katoličke djece i mladeži tijekom svih tih godina sustavno su upoznavali povijesnospasenjsko događanje u povijesti svoga naroda, *promatrali svoju povijest u svjetlu biblijske Objave*. Tako su se istodobno utvrđivali u svijesti i življenju katoličkog univerzalizma i u rodoljublju i domoljublju kao kršćanskim krepostima. To vrlo opsežno i vrlo proučeno iskustvo Crkve u Hrvata posljednjih desetljeća može obogatiti i svu našu sadašnju i buduću vjeronaučnu djelatnost u smislu inkulturacije.

Kao što smo zamijetili da postoji stanovita bojazan ili nesnalazjenje kad je riječ o vjeronaučnoj primjeni osnovnih sadržaja iz pologa Biblije, Tradicije i Učiteljstva, tako se može dogoditi da vjeroučitelj ili čak veći dio našega katehetskog usmjerenja izbjegava spomenuto isticanje narodnoga i uljudbenog identiteta, bojeći se zacijelo neprikladne *politizacije vjere*. No ni to se pitanje ne može riješiti izbjegavanjem i zaobilazanjem, nego se treba s njime najotvoreniji sučeliti. Služenje Crkve narodu

kao ni služenje Crkve čovjeku nije politika nego nasljedovanje Krista koji je došao da služi a ne da bude služen. Razumije se da pri tome treba vrlo pažljivo izbjegavati svaku stranačku politizaciju i svako dovođenje Crkve u ovisnost o vlasti ovoga svijeta. Ali izbjegavanje cijeloga tog područja može prijeći u samozavaravanje nekom nadnacionalnom katoličkom općenitošću koja se onda ne usmjerava konkretnom čovjeku te ne može biti ni uspješna.

Hoćemo li sve ovo moći domisliti do te mjere da uvedemo povijest Crkve u Hrvata u spomenutom povijesnospasenjskom svjetlu u sve programe župnog i školskog vjeronauka?

• Liturgija kao sredstvo naviještanja

Računajući sa svime što smo ovdje spomenuli ili barem naznačili, vjeroučitelj u procesu reevangelizacije u našoj konkretnoj sredini zna da ne može izmisliti ni Crkvu ni narod u nekom čistom prvotnom stanju, da mora polaziti od činjenice kako se obje te stvarnosti u ovo naše doba pojavljuju obogaćene i opterećene različitim proizvodima povijesti kroz koju su prošle. Tako i katolička liturgija, koliko god bila koncilski obnovljena, prepoznatljivo nosi tragove svih hebrejskih i europskih stoljeća povijesti spasenja. Ono s čime vjerovjesnici prvih kršćanskih stoljeća nisu ni smjeli ni htjeli računati jest činjenica da odavno nema *disciplinae arcani*, da se najsvetija otajstva ne vrše samo pred očima dobro poučenih i privrženih vjernika, nego često pred očima cijeloga, uglavnom neinformiranog i ravnodušnog svijeta.

Slavljenje cijele mise a ne samo Službe riječi u katedralama dok njima prolaze mnoštva radoznalih turista i prenošenje tih najotajstvenijih obreda preko tv-ekrana u najrazličitije stanove zgrozilo bi svakog kršćanskog predstojnika prvih stoljeća. Po onodobnim propisima i svojoj savjesti morao bi to ocijeniti grešnom profanacijom svetinje, nepoštivanjem onog Kristova upozorenja glede *“bacanja biserja pred svinje”*. Ali, odavno ne živimo u vrijeme važenja *disciplinae arcani* i sasvim je nemoguće

postići da se ta sveta otajstva ne obavljaju i pred neupućenima i pred ravnodušnima i pred onima kojima su odbojna. Vjeroučitelju se upravo nameće zadatak da euharistijska slavlja i sva druga javna bogoslužja učini djelotvornim sredstvima evangelizacije i katehizacije. Budući da se ta javna crkvena događanja ne mogu sakriti od onih koji nisu dovoljno poučeni da bi ih razumjeli i u njima sudjelovali, nameće se nezaobilazni i trajni napor da se svako bogoslužje u cjelini i u pojedinostima učini prepoznatljivim i poručljivim i za one bez posebne pouke, čak i za sasvim nepoučene namjernike.

Suvremena obnova rimokatoličke liturgije u tome je već mnogo postigla. Glavni znakovi i simboli te s njima povezani sržni izričaji uglavnom jesu takvi da pripadaju osnovnim arhetipskim sadržajima našega kulturnog kruga s njegovim grčko-rimsko-hebrejskim korijenima. Ti se osnovni znakovi sasvim analogno upotrebljavaju i u pjesništvu, kazalištu, poslovicama, uzrečicama, likovnim umjetnostima. Znakovi *svjetla, vode, kruha i vina, majke, srca, patnje* - istodobno su liturgijski i pripadaju svim navedenim područjima kulture. Vjeroučitelj i propovjednik trebaju samo vješto i nenametljivo potaknuti pozornost sudionika i nazočnika da te znakove izravno primijete i prepoznaju, da ih izdvoje iz cjeline, koja im u prvi mah može djelovati arhaično i daleko od njihova života.

Svaki crkveni obred doista može biti predložak vrlo aktualne i neposredno zanimljive, čak uglavnom cjelovite kateheze. Ljudi redovito izbjegavaju da ih se za obrede kojima pristupaju iz običaja ili iz želje da se nekako uključe u tradiciju, a ne da se i obrate, posebno unaprijed sustavno priprema. No ako ih izravno suočimo s obredom kao događanjem koje oni mogu od riječi do riječi i od znaka do znaka bez prevelika napora slijediti, na to su mnogo spremniji.

U našoj je zemlji takvu evangelizaciju i katehizaciju pomoću postojećih bogoslužnih obreda tijekom više godina razvijao i primjenjivao "Mali koncil", iz čega su proizašla i neka šira vjeronaučna natjecanja i odgovarajući priručnici.

• **Ustuk otpadu krizmanika**

Ističemo tu potrebu i mogućnost najizravnijeg povezivanja vjeronauka i bogoslužja kao jedino mogući ustuk vrlo zabrinjavajućoj pojavi da redoviti višegodišnji župni i školski vjeronauk u razmjerno maloj mjeri vjeroučenike oduševljava za redovito sudjelovanje u bogoslužjima. Tako se događa neprihvatljivo, a što se ipak prihvaća kao redovito, da naime, nakon višegodišnjeg vjeronauka za primanje sakramenta potvrde i nakon primanja toga sakramenta kao snage i znaka kršćanske zrelosti, velika većina tih mladih odustaje od redovitog sudjelovanja u slavljenju Euharistije. Ta, zacijelo, najžalosnija pojava u cjelini našega vjeronauka morala bi nas upravo prisiliti na traženje puta i načina da ne bude tako.

Kome uspije od liturgije učiniti vjeronauk, uspjeh će mu i vjeronauk učiniti putem u redovito sudjelovanje u liturgiji. A potrebno je samo malo hrabrosti da se ne slijede već naučeni i gotovi sustavi, nego da se pokuša izravno pristupiti liturgijskim znakovima i izrazima te svaki taj znak i svaki taj izraz neposredno tijekom samoga događanja ljudima razglabati tako da ih dožive kao vlastite. To vjerojatno nije moguće činiti u sklopu školskog vjeronauka, premda je i u njemu nezaobilazno. To će ostati povlašteni zadatak župnoga vjeronauka koji se događa uz crkvu ili u crkvi. No to također ostaje trajni zadatak svakog predvodnika euharistijskog slavlja i drugih bogoštovnih čina, osobito svakoga propovjednika i animatora odnosno tumača bogoslužja.

• **Iskustva pučkih misija**

Imali smo se prilike mnogo puta u mnogim krajevima domovine i dijaspore uvjeriti kako je moguće to činiti makar samo trodnevnim duhovnim obnovama ili misijama. Jedan se dan posveti *Križu kao znaku ljudske patnje* - priznate, štovane, ljubavljive otkupljene. Drugi dan se euharistijskim *znakovima kruha i vina* može iskazati Božji naum o čovjeku, upravo biblijska

antropologija po kojoj je čovjek stvoren za rad i radost, za kreativnu ljubav već na ovome svijetu, koja se ostvaruje požrtvovnim sebedarjem u svim međuljudskim odnosima. Treći se dan posveti *Mariji kao djevici i majci, kao znaku ponosne i plodne čovječnosti*. Ljudi u tome sudjeluju s razumijevanjem i povjerenjem, čak i ako nisu imali prethodne vjerounaučne pouke. Moguće je, dakle, tim putem i redoviti sustavni vjeronauk približiti ljudskoj svakodnevici bez bježanja od najdubljih sadržaja Objave, bez razvodnjavanja koje vodi u neku površnu humanost.

• Zaključak

U skladu s namjerom izraženom na početku ovoga izlaganja, nismo se upuštali u bogato područje suvremene literature o

reevangelizaciji, nego smo pokušali slijediti napore, pokušaje i nagovještaje koji se javljaju na našem području u svezi s tim pitanjima. Poznavalac našega crkvenog, osobito vjeronaučnog i propovjedničkog, događanja posljednjih desetljeća lako će prepoznati povode, izvore i argumente ovih razmišljanja. Činjenica je da to naše crkveno događanje u svakodnevici svake biskupije, svake župe, svake vjeronaučne zajednice i svakog euharistijskog okupljanja nije još znanstveno, teološki proučeno ni prikazano. Također je činjenica da bi svaki sustavni teološki napor koji bi smjerao reevangelizaciji zaobilazeći te probleme, bio unaprijed osuđen na neuspjeh. Želimo li doista biti "poslušni Duhu", preostaje nam oslušivati poticaje Duha u svakodnevici Božjega naroda baš u ovim našim okolnostima.